

ступінь свідомості, внутрішній світ людини, її соціальний статус, заняття певним видом діяльності тощо.

Отже, в освітній реальності мова набуває особливого значення, оскільки є транслятором знань, навичок, інформації, професійної компетентності, стилю життя. В умовах інформаційного суспільства мова постає як символічний капітал у вихованні гармонійної особистості. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н.Д. Магія слова для всього живого: Мовно-народознавчі наукові студії. Чернівці: Букрек, 2012. 384 с.
2. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. Київ: Ярославів Вал, 2014. 56 с.

Малієнко Юлія Борисівна,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
Інституту педагогіки НАПН України

ФІЛОСОФІЯ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ

КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В ЛІЦЕЇ

Навчання історії у старшій школі спрямоване на реалізацію мети повної загальної середньої освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації особистості учнів/учениць, формуванні в них національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів [3]. Такі концептуальні орієнтири Нової української школи базуються на новій філософії освіти, невід'ємним складником якої є виховання.

Філософія виховання має певну систему методологічних підходів, з-поміж яких компетентнісний набуває пріоритетного значення. Саме тому особливістю сьогодення шкільної історичної освіти стає паритетна взаємодія когнітивного та виховного чинників,

що втілюється у загальноосвітню практику через компетентнісний підхід до навчання. В цьому контексті виокремимо кілька важливих понять, які розкривають особливості виховного процесу на сучасному етапі, зокрема: толерантність, громадянська, загальнокультурна компетентності, естетичне виховання.

Зупинимось детальніше на проблемі толерантності. Зміст історичних курсів 10–11 класів дає змогу вчителю проводити системну роботу з виховання толерантності в учнів, що сприятиме становленню громадянської компетентності — здатності школярів активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства [1]. Тому важливо зосередити увагу на формуванні в старшокласників розуміння контроверсійності історії як процесу; толерантного ставлення до поглядів, що висловлюються учнями під час дискусій, роботи в малих групах тощо. Необхідно також виховувати толерантність на прикладі суперечливих подій історії, де відсутність поваги до людини, її поглядів і переконань, супроводжувалася великими жертвами, втратами і трагедіями. Такими темами в курсі новітньої історії є питання терору, депортацій, єврейських погромів, наслідків війн, політики диктаторських режимів, повстань тощо.

Важливо, щоб випускники зрозуміли причини суспільних протиріч, чинники їх тривалості, уявляли можливі шляхи їх усунення. Складність розв'язання проблем толерантності полягає в їх емоційності як в історичному просторі, так і сучасному. Це вимагає від учителя особливої поміркованості, яку він має передати своїм вихованцям.

Невід'ємним показником результативності навчання і виховання старшокласників є загальнокультурна компетентність — здатність учнів аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності [1].

Важко переоцінити й естетичний аспект виховання учнів, який реалізується у процесі вивчення видатних творів образотворчого мистецтва, архітектури, скульптури, літератури новітньої епохи. Естетичне виховання спрямоване на розвиток у зростаючої особистості широкого спектра почуттів — здатності збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва. Важливою є ерудитія

у галузі мистецтва (володіння системою елементарних мистецьких знань, понять, термінів, адекватне сприйняття художніх творів, творча діяльність в мистецькій сфері), власний погляд на світ, здатність радіти за інших як ознака духовної зрілості [2].

Системна культурологічна робота на уроках історії дасть змогу учням оцінити внесок новітньої історії у світову духовну спадщину, забезпечить індивідуалізацію в особистому духовному досвіді дитини. Поєднання візуальних і текстових форм подачі матеріалу зробить урок не тільки цікавим і пізнавальним, а й сприятиме ефективному естетичному вихованню.

Аналіз особливостей змісту курсів історії ХХ — початку ХХІ ст. дає нам змогу визначити основні напрями роботи вчителя, спрямовані на активізацію саморозвитку і самовиховання старшокласників: аксіологічний — формування морально-ціннісних орієнтирів випускників засобами порівняльно-дослідницьких методів навчання, використанням художньої літератури, позакласними заходами тощо; виховання толерантності — системна робота вчителя над створенням у старшокласників правильних уявлень про природу суспільних протиріч, розбіжностей, насамперед, релігійних і міжнаціональних, що виникли в новітню епоху, або успадковані від попередніх, виховання терпимості й поваги до чужих думок, поглядів, переконань; естетичний — ознайомлення учнів з видатними досягненнями світової культури ХХ — початку ХХІ ст., з особливостями мистецьких стилів, їх впливом на суспільне життя; психологічний — створення умов, максимально сприятливих для саморозвитку дитини, ситуації, коли урок стає зразком відносин між людьми; прагматичний — формування в учнів вміння використовувати знання, набуті на уроках історії, для визначення морального аспекту подій, явищ минулого і сьогодення.

Сучасне викладання історії вимагає від учителя впровадження активних форм навчання, які надають уроку необхідної динаміки, сприяють виховному процесу, закладаючи основи активної життєвої позиції. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://mon.gov.ua/content/>

2. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 31.10.2011№ 1243. URL: www.mon.gov.ua/img/zstore.
3. Історія України. Всесвітня історія 10–11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів URL: <http://www.memory.gov.ua/methodicmaterial/novi-navchalni-programi>

Мелков Юрій Олександрович,

*доктор філософських наук,
провідний науковий співробітник
відділу інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України*

ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

ТА ГУМАНІСТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Практична філософія, на мій погляд, виступає сьогодні не тільки й не стільки окремою галуззю філософського знання, скільки особливим різновидом ставлення до світу в цілому, який пронизує всю сьогоденну людську культуру, — ставлення небайдужого, діяльнісного, гуманістичного, орієнтованого на апроксимацію повсякденності до ідеального виміру буття, втілення цінностей в буденному житті [1]. Сфера освіти становить собою яскравий приклад застосування подібного підходу та світоглядного орієнтиру, з огляду на всі ті інтенції, які виступають характеристикою напрямів модернізації освіти та викликів щодо такої модернізації, що мають місце на початку ХХІ століття, за умов глобалізації та становлення засад стійкого розвитку суспільства.

Зокрема, подібні виклики артикульовано в ювілейній доповіді Римського клубу за авторством Ернста фон Вайцзеккера та Андерса Вейкмана: йдеться зокрема про те, що освітні цілі потребують «фундаментального зсуву» з навчання запам'ятовувати та розуміти до навчання вмінню мислити новими, системними способами, про розвиток «здатності до розв'язання проблем, а також і критичного, незалежного та самостійного мислення. Освіта, що сфокусована виключно на одному лише розумі, більш не є достатньою» [4, с. 196].